

Tomaszewski, Jerzy

„Sudobé dějiny”, 1993 nr 1, 1994 nr 2/3 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 85/3, 347-349

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

stronne decyzje dotyczące Niemiec oraz nie odpowiadającą rzeczywistości ocenę sytuacji w Grecji i Turcji. Ostateczna wersja słynnej doktryny Trumana miała powstać bardziej na użytek wewnętrzny niż międzynarodowy. Prezydent Truman mógł liczyć na poparcie kontrolowanego przez republikanów Kongresu tylko pod warunkiem przedstawienia sytuacji światowej w bardzo ciemnych, alarmistycznych barwach.

Ciekawe są fragmenty książki poświęcone przebiegowi rywalizacji amerykańsko-rosyjskiej w trzecim świecie. Cohen ma dość krytyczny stosunek do polityki Chruszczowa i przypisuje mu wielokrotną, niepotrzebną eskalację zdrażeń. Rozdział dotyczący dyplomacji okresu wojny wietnamskiej, jest jedną z najlepszych zwiezłych analiz tego konfliktu.

W pewnym stopniu polskim akcentem książki są również rozważania dotyczące polityki Zbigniewa Brzezińskiego. Cohen szeroko przedstawia jego rywalizację z ówczesnym sekretarzem stanu Cyrusem Vance'em. Jej efektem miała być niespójność polityki zagranicznej w okresie prezydentury Jimmy'ego Cartera. Dość niechętnie autor przyznaje, że sowieciologiczne teorie Vance'a nie miały w ówczesnej rzeczywistości szans na realizację.

Reakcji Ameryki na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce poświęcony został tylko jeden akapit. Mówi on o sprzecznościach wśród państw NATO dotyczących formy reakcji na wydarzenia w Polsce. Koniec zimnej wojny jest, według interpretacji Cohena, w dużym stopniu zasługą Gorbaczowa, który rozumiejąc niezbędność modernizacji państwa (między innymi pod naciskiem powiększającego się dystansu technologicznego — np. SDI) zapoczątkował politykę, której skutków nie był w stanie przewidzieć ani zatrzymać.

Pierwsza, napisana po zakończeniu zimnej wojny, synteza historii amerykańskiej polityki zagranicznej odbiega od starszych, tradycyjnych ujęć. Upadek komunizmu przewartościował niektóre, choć nie wszystkie, interpretacje dyplomacji amerykańskiej. Z drugiej strony, silnie zaakcentowane zostały najnowsze trendy historiograficzne (odejście od europocentryzmu, rola czynników społecznych, ekonomicznych, kwestie rasowe itd.). Pozytywne oceny działań prezydenta Roosevelta wynikają, jak się wydaje, z preferencji politycznych autorów i ich przywiązania do wartości lewicowo-liberalnych. Z polskiego punktu widzenia, nie jest to niestety najszcześniejszy zbieg okoliczności.

Każdy tom syntezy kończy esej bibliograficzny zawierający omówienie najnowszej literatury przedmiotu, zaprezentowanej zgodnie z układem kolejnych rozdziałów książki. Pomocny dla czytelnika jest również dokładny indeks osobowo-rzeczowy.

Bogusław Winid

„Soudobé dějiny”, Praha, Ustav pro soudobé dějiny AV ČS, 1993, nr 1, s. 183, 1 nlb.; 1994, nr 2/3, s. 429, 5 nlb.

Na jesieni 1993 r. ukazał się pierwszy zeszyt kwartalnika „Soudobé dějiny” („Historia Współczesna”), wydawanego przez Instytut Historii Współczesnej Akademii Nauk Republiki Czeskiej. Omawiane tu dwa zeszyty czasopisma wydali, w imieniu Instytutu, Emanuel M a n d l e r i Vilém P r e č a n (w programowym artykule czytamy, że nazwiska osób odpowiedzialnych za poszczególne zeszyty będą ulegać zmianie, stosownie do tematyki), zaś do komitetu redakcyjnego wchodzi oprócz nich: Lubomir B r o k l, Milan D r á p a l a, Karel P r e č a n, Jan M ě c h ý ř, Milan O t á h a l, Jindřich P e c k a, František S v á t e k, Oldřich T ů m a, Jozef Ž a t k u l i a k (skład redakcji podaje według nr 2/3). Do Rady Redakcyjnej

wchodzi 26 historyków z Czech, Słowacji oraz innych krajów (Francja, Anglia, Niemcy, USA); wśród nich znani dobrze również w Polsce z artykułów zamieszczanych w naszych czasopismach, lub przynajmniej z recenzji ich książek: Karel B a r t o š e k, Jozef J a b l o n i c k ý, Ivan K a m e n e c, Jan K ř e n, Zdeněk S l á d e k, Robert K v a č e k. Skład kierownictwa kwartalnika, a także nazwiska współautorów omawianych numerów pozwalają zorientować się, że mamy do czynienia z wydawnictwem skupiającym wokół siebie grono wybitnych autorów czeskich i słowackich, z reguły w mniejszym lub większym stopniu podlegających represjom po 1968 r. (niektórzy zmuszeni zostali do emigracji). Część z nich znana jest w Polsce jedynie w wąskim gronie osób zainteresowanych zawodowo historią Czechosłowacji oraz współczesnością obu republik powstałych po jej podziale, gdyż przez wiele lat mogli publikować jedynie w wydawnictwach poza cenzurą, ewentualnie na emigracji, toteż ich prace do nas niemal nie docierały.

Pierwszy zeszyt kwartalnika przynosi program zespołu redakcyjnego, sformułowany przez Prečana. Pisze on m.in.: „Wydawcy nie myślą o wydawnictwie popularnym, lecz — — o czasopiśmie fachowym, które by stało się jednym z ważnych instrumentów kształtowania dziejów współczesnych jako dyscypliny naukowej w czeskich uczelniach oraz instytucjach naukowych. — — Wydawcy nie rezygnują z tego, by zwracać się do szerszych kręgów społecznych i swą pracą przyczynić się do odbudowy i rozszerzenia pamięci społecznej”. Pojęciem „historia współczesna” wydawcy zamierzają objąć dzieje XX stulecia (jest to zatem odpowiednik stosowanego w Polsce terminu „historia najnowsza”), a przede wszystkim zamknięty niedawno okres istnienia Republiki Czechosłowackiej. W tych ramach chronologicznych planują uwzględnić wszystkie dziedziny tradycyjnie rozumiane pod terminem „historia”, w tym także problemy metodologii oraz historii historiografii.

Redakcja zamierza przyjmować artykuły i inne materiały w objętości do 30 stron maszynopisu, sprzyjać dyskusjom oraz krytyce naukowej; „każdy zeszyt mieć będzie tematyczny ośrodek ciężkości, wokół którego skupiać się będzie większość publikowanych w nim materiałów”. Publikowane mają być również informacje bibliograficzne.

W pierwszym zeszycie znajdujemy przede wszystkim materiały dotyczące wydarzeń w Czechosłowacji w 1968 r.; dyskusję otwierają artykuły Jana Měchýřa „Na marginesie legendy roku 1968” oraz Antonina B e n č i k a „Ludvik Svoboda a sierpień 1968 r.”. Uzupełnia je powstały w 1968 r. i dotąd nie publikowany w języku czeskim artykuł niezującego już wybitnego uczonego Františka G r a u s a „Historyczne studium zagadnienia władzy”. Tego samego kręgu zagadnień dotyczy również większość dokumentów. Dwa teksty wykraczają poza problematykę 1968 r.: artykuł Roberta S a k a o udziale Rudolfa Gajdy w rosyjskiej wojnie domowej 1918-1919 r. oraz szkic Anny H y n d r á k o v e j o wydawanym podczas niemieckiej okupacji ziem czeskich czasopiśmie „Židovské listy”.

Dyskusja wokół wydarzeń 1968 r. kontynuowana jest w następnym zeszycie kwartalnika, lecz podstawową jego część zajmują materiały debaty dotyczącej zagadnienia Niemców sudeckich w przeszłości i współczesności; głos zabrało 15 autorów (m.in. Adam M i c h n i k). Oprócz tego zamieszczono referaty Jaroslava M a r k a i Viléma Prečana wygłoszone na zjeździe czeskich historyków w 1993 r., dotyczące niektórych zagadnień teoretycznych historiografii dziejów najnowszych, artykuły Petra N ě m c a o germanizacji w czasach Protektoratu Czech i Moraw oraz Jozefa Jablonického o udziale Gustáva Husáka w ruchu oporu 1939-1943.

Wśród pozostałych materiałów są dokumenty dotyczące więziennych losów działaczy antykomunistycznych (wspomnienia Jaroslava M e z n i k a z lat 1972-1974 oraz opublikowane przez Karla K a p l a n a dokumenty dotyczące losu Bohumila Laušmana w latach 1957-1963). Jindřich Pecka pisze o ucieczkach jeńców wojennych z obozów na okupowanych ziemiach czeskich, zaś Tomáš P a s á k — o niemieckiej akcji przeciw czeskim uczelniom 17 listopada 1939.

W obydwóch zeszytach kwartalnika zamieszczono recenzje i przeglądy literatury, a także bibliografię prac dotyczących najnowszych dziejów Czechosłowacji (względnie Czech). W zeszycie pierwszym jest to wykaz książek wydanych na obszarze dawnej Czechosłowacji od listopada 1989

do grudnia 1992 r. W zeszycie następnym objęto okres do listopada 1993 r., z uzupełnieniem do poprzedniej części.

„Soudobé dějiny” są wprawdzie wydane pod auspicjami Akademii Nauk Republiki Czeskiej, lecz zachowują bliską współpracę z historykami słowackimi. Z uzasadnieniem można sądzić, iż jest to jeszcze jeden przejaw krytycznego stosunku intelektualnych środowisk czeskich i słowackich do politycznych decyzji, które spowodowały rozbitcie Czechosłowacji.

Omawiane zeszyty kwartalnika pozwalają sądzić, że stanie się on ważną platformą dyskusji nad dziejami najnowszymi, w których głos zabierać będą uczeni reprezentujący rozmaite poglądy. Historycy polscy skorzystają także z sumiennie przygotowywanych bibliografii. Obawiać się jednak należy, iż nieliczne jedynie tytuły będą dostępne w polskich bibliotekach.

Jerzy Tomaszewski